

Raamatun vanhuskäsitys

Raamattu alkaa kertomuksilla elämän syntymisestä. Mutta jo Gen. 2. kerrotaan elämän päättymisestä. "...sinä päivänä, jona siitä syöt, olet kuoleman oma." Elämän päättymisen kuvataan väärän valinnan seurauksena.

Toisenlaisen kuvan kuolemasta, ja kuvan vanhuudesta, antaa Gen. 25:8 "Sitten hän kuoli rauhallisen vanhuuden jälkeen korkeassa iässä ja elämästä kyllänsä saaneena, ja hänet otettiin isiensä luo."

Vanhuuden ajatellaan olevan aikaa, jolloin saa punnita elämänsä asioita. Silloin saa miettiä omia pyrkimyksiään ja voimavarojaan. Se on aikaa, jolloin voi koota yhteen sen, mitä elämä merkitsee.

"Elämästä kyllänsä saaneena" on kuva sellaisesta prosessista, jossa ihminen on saanut kokea eheytyvänsä elämän ristiriitaisten vaatimusten, mahdollisuuksien ja toiveiden keskellä. Muistellessaan mennyttä aikaa hän kutoo loppuun elämänsä kankaan ja kykenee tarkastelemaan sitä realistisesti ja myötätuntoisesti. Erik H. Erikson on aikoinaan kirjoittanut tällaisesta vanhuudesta integraation, eheytyksen aikana. T-B Hägglund on kuvannut sitä ajaksi, jolloin ihminen saa lähestyä näkymätöntä luovasti ja omana itsenään.

Tällaiseen prosessiin viitataan myös Uudessa Testamentissa kertomuksessa vanhasta Simeonista temppelissä Jeesus-lapsi käsivarsillaan (Luuk. 2), "Herra, nyt sinä annat palvelijasi rauhassa lähteä, niin kuin olet luvannut."

Sanonnalla "otettiin isiensä luo" tarkoitettiin tapahtumaa, jossa kuolleen luut siirrettiin suvun hautapaikkaan tai hautaluolaan. Sillä ilmaistiin suvun jäsenten keskinäistä yhteyttä ja tasavertaisuutta kuoleman edessä. Elämä ja kuolema ovat jokaista suvun jäsentä koskevia ruumiillisia asioita.

Vanhan ihmisen edessä tuli käyttäytyä kunnioittavasti. "Nouse harmaapään edessä, anna arvo vanhukselle ja pelkää ja kunnioita Jumalaasi" (Lev. 19:32). Uudessa Testamentissa on samaan viittaava ohje "Älä nuhtele vanhaa miestä ankarasti, vaan neuvo häntä kuin omaa isääsi" (1. Tim. 5:1).

Aikuiset lapset eivät aina kohdelleet omia vanhempiaan tai yleensä vanhoja ihmisiä hyvin. Kaikista ei pidetty huolta. Tästä uhkasta muistutti neljäs käsky, "Kunnioita isääsi ja äitiäsi" (Deut. 5:16). Tämä käsky pyrki estämään vanhusten heitteillejätön, mikä ei ole koskaan ollut ihmiskunnan historiassa outo ilmiö.

Yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen pelkoa vanheneva ihminen on kokenut kaikissa kulttuureissa. Psalmissa 71 rukoillaan "Älä hylkää minua nyt vanhuuden päivinä, älä jätä, kun voimani uupuvat." Tässä on kyse sekä omasta henkilökohtaisesta surusta, jopa kauhusta elämän loppuessa, että vanhenevan ihmisen turvattomuudesta ja kääntymisestä Jumalan puoleen.

Vanhan Testamentin aikaankin ihanteena oli nuorena pysyminen, vanheneminen ei tuonut onnea, "Hän ravitsee minut aina hyvyydellään, ja minä elvyn nuoreksi, niin kuin kotka" (Ps 103:5). Uudessa Testamentissa Elisabetin ja Sakariaan (Luuk. 1:7) korkean iän lisäksi heidän taakkanaan oli lapsettomuus. Vanhuus saattoi olla kunnioitetun aseman sijasta yksi yhteisön jäsenilleen luoma stigma.

Saarnaajan kirjassa (luku 12) näytetään jyrkeviä kuvia vanhuudesta. Ensin kehoitetaan muistamaan Luojaa nuoruudessa "ennen kuin pahat päivät tulevat". Sitten kuvataan näön heikkenemistä auringon pimenemisenä, lihaskunnan heikkenemistä koukkuisiksi käymisenä, kuulon heikkenemistä myllyn äänen katoamisena ja laulun hiljenemisenä. Kuoleman kuvat pysäyttävät: "hopealanka katkeaa, kultamalja särkyä, vesiastia rikkoutuu lähteellä ja ammennuspyörä putoaa kaivoon särkyneenä."

Vanhan Testamentin maailmassa on keskeistä holistinen näkemys ihmisestä ja elämästä. Elämä on tässä ja nyt (Pauli M.K. Niemelä). Ei eletä niinkään kuoleman jälkeistä elämää ajatellen, vaan pyritään ratkaisemaan

juuri käsillä olevan elämän asioita. Timo Veijola kuvasi Vanhan Testamentin sisällön yhdellä sanalla: dialogi. Ihminen ja Jumala keskustelevat keskenään. Dialogi koskee elämän eheyttä, ihmissuhteita, luontoa ja ihmisen ja Jumalan suhdetta.

Uuden Testamentin keskeisintä sanomaa kuvaa eittämättä ylösnousemus. Paras on vielä edessäpäin. Kun nukahdan kuolonuneen, saan herätä uuteen elämään Jumalassa.

Vanhuuden teologiasta

Vanhuuden teologiassa ovat keskeisiä: ruumiillisuus, kaikilla aisteilla koettava yhteys, sovintoon pääseminen oman menneisyyden kanssa, muistelu ja sureminen sekä Jumalan ja ihmisen myötätunto.

Hyvin olennainen osa vanhuuden teologiaa on huumori. Se ei välttämättä tarkoita naurua vaan yllättävien, lempeiden näkökulmien havaitsemista sekä itsessä että Jumalassa. Se voi olla vapauttavaa nauruakin.

Jumala on luonut myös heikkenevän, elämästä luopuvan ihmisen. Jumalan elämä sykkii vähitellen vaikkenevassa puheessa, samentuvassa katseessa, kosketusta etsivässä, yksinäisen kylmenevässä kädessä.

Siinä missä nuoret ihmiset voivat joskus olla totisia oikeaoppisia dogmaatikkoja, siinä vanhat ihmiset ovat myötätuntoisia armonetsijöitä. Vanhetessaan myös maskuliininen teologinen näkemys saa yhä enemmän feminiinisiä piirteitä ja kosketuspintoja. Vanhuuden mukanaan tuomat muutokset ruumiissa tuovat esille elämän rajallisuuden ja katoavaisuuden.

Lähes kaikki vanhemmat teologit, joita tätä kirjoitusta varten haastattelin, kertoivat muutoksesta omassa teologiassaan. Entistä keskeisempää on se, miten omaa hengellisyyttä elää (Pyhittäjä), miten katoavaiseksi itsensä tuntee, miten jakamaton on kokemus ihmisen osasta. Vaikka sovitus ja pelastus (Lunastaja) ovat yhä merkittäviä teologisia lähestymistapoja. Kokonaan uusi elämä eli kokemus isovanhemmudesta (Luoja) on tuonut uuden rikkauden kaiken aikaa lisääntyvään muistojen kirjoon.

Hyvin tärkeiksi hengellisiksi kokemuksiksi ovat tulleet toisen ihmisen antava kosketus (rakkaus), suussa maistuva viini ja leipä (usko), jokin lapsuudesta asti mukana kulkenut kirkon tuoksu (yhteys), Isä meidän -rukous ja Herran siunaus (rukouselämä). Tuttuna poljentona etenevä laulu ja soitto tuovat vanhalle ihmiselle hyvän, turvallisen olon.

Vanheneva ihminen alkaa etsiä sovintoa itselleen, omaan elämäänsä, omien valintojen ja ristiriitojen käsittelyyn. Tällöin erääksi keskeiseksi avuksi nousee se, miten Jeesus Nasaretilainen suhtautui ihmisiin. Jos vanhan ihmisen armahtavalle, ristiriitaisten tunteiden keskellä elämää kannattelevalle Jumalalle pitäisi antaa uusi nimi, se olisi Myötätunto.

Elämää kuvataan monesti Gaussin käyrää mukailevalla grafiikalla. Geriatri Petteri Viramo on esittänyt elämänkaaren loppua kohden nousevana. Vanhetessaan ihminen voi läpikäydä syvällisiä prosesseja, jotka tuovat elämään ennen tuntemattomia näkökulmia, ja toivoa. Tämä sopii hyvin yhteen sen ylösnousemususkon kanssa, josta Uudessa Testamentissa kerrotaan.

Liturginen diakonia

Vanhojen ihmisten kanssa viettämäni aika on avannut oven toisenlaiseen jumalanpalveluselämään. Kutsun sitä liturgiseksi diakoniaksi. Jokaisessa keskustelussa, kohtaamisessa ja auttamistilanteessa on minulle jumalanpalveluksen luonne, ne ovat hengellisiä tapahtumia. Niissä avataan ikkunoita toiseen elämään, joka kuitenkin on juuri tätä elämää tässä ja nyt.

Liturgisen diakonian sisältöjä ovat ystävyysseurien luominen, vanhan ihmisen henkisten ja hengellisten prosessien tukeminen, pyrkimys ymmärtää jokainen ihminen ruumiillisena olentona. Juuri ruumiillisuus yhdistää meitä toisiimme. Lisäksi sisältöjä ovat yhdessä toteutetut rukoushetket, ehtoollisen viettäminen ja

monenlainen auttaminen arkisissa asioissa. On vaikea löytää asiaa, joka ei kuuluisi tähän yhteyteen ainakin niin, että siitä voidaan keskustella.

Moni vanha ihminen pohtii oman elämänsä päättämistä itse. Liturgisessa diakoniassa kuljetaan juuri siinä masennuksen ja alakulon maisemassa, jossa ihminen sillä hetkellä elää. Jumala kärsii ja on epätoivoinen luoduissaan ja luotujensa kanssa väistymättä piirunkaan vertaa pois. Jumala ei hylkää koskaan.

Varsinkin muistisairaiden ihmisten elämässä laulu ja musiikki ovat merkittäviä yhteyden kokemisen tapoja. Entuudestaan tutut sanat ja sävelet heräävät vähentyneen muistin sopukoista aivan eri tavalla kuin muut muistikuvat. Se mikä on elänyt lapsuudessa, se elää yllättäen vanhuudessa, ja tuo toivoa ja iloa.

Markku Palosaari

Vanhustyön pastori

Oulu

Julkaistu Diakonia+-sivulla 30.10.2018

<https://www.diakoniaplus.fi/raamatun-vanhuskasitys/>